УДК 37.035.6: 355.23 (477)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ВИКОРИСТАННЯ СЕМАНТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОЇ ПАРАДИГМИ У МЕНТАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ КУРСАНТІВ (СТУДЕНТІВ)

М.А. Коваль
науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України

У статті висвітлюються інноваційні підходи удосконалення підготовки військовослужбовців із урахуванням потреби держави у високій культурі військових кадрів. Пропонуються підходи до вирішення даної проблеми – визначення педагогічних засад підвищення ролі особистості у гуманізації освіти, його ціннісних якостей, використання національної ментальної парадигми.

Ключові слова: національна ментальна парадигма, ментальне виховання.

Активне використання у сучасному суспільстві терміну “ментальність”, як способу мислення, нагадує слова Марселя Пруста, який говорив, що цим всі бажають сказати як щось нове, “як останній крик”, але ніхто не знає, що саме. Це спостереження і розуміння досить вдало характеризує вживання терміну “менталітет” в українському та й усьому пострадянському суспільствознавстві, політичній публіцистиці і риториці сьогодення.

Для автора важливо те, що ще історики школи “Анналів” вперше в світовій гуманітаристиці вводять поняття “ментальність” в методологічний інструментарій вивчення масових уявлень, що існують переважно в нерефлекторному вигляді.

У наш час В.Візгін презентував ментальність як “сукупність готовностей, настанов та схильностей індивіда або суспільної групи діяти, мислити, почувати та сприймати світ певним чином. Ментальність формується залежно від традицій, культури, суспільних структур і всієї сфери помешкання людини і сама, в свою чергу їх формує...” [*3*]. І. Лисий вважає, що в ментальності перехрещується природна та культурно-історична зумовленість, раціональне та чуттєво-емоційне [*8*].

Конкретизує ці твердження, роль ментальності у формуванні особистості В.Щербаков: “Розвиток ментальності особистості – це формування та вдосконалення вміння осмислювати, розуміти, здогадуватися про знання та сенс мовних і наочно-образних феноменів, реалізація здатності об’єднувати розрізнені елементи в цілісній ментально-почуттєвий образ (мислеформу), інтуїтивно-абстрактне поняття, поступове просування від інтелектуального формування до інтуїтивного почуттєвознання” [*21*].

Саме при такому тлумаченні поняття “ментальність” добуває евристичний потенціал, надаючи можливість більш глибокого дослідження специфіки механізмів світосприйняття національної ментальної парадигми і поведінки різних соціальних утворень.

Розуміння цього дало підстави дослідити можливість використати це поняття в практичній площині педагогіки, в навчально-виховному процесі.

Наштовхнули автора на дану ідею і напрацювання на цю тему українських вчених С.Максименка, І.Кресіної, В.Маслова, А.Алексюка, В.Андрущенка, В.Попова, В.Соловієнка, В.Ягупова, О.Донченка, А.Терещенка, В. Храмової, С. Квітки, І. Лисого.

Мета дослідження полягає в розкритті та обґрунтуванні методологічних підходів до освіти з використанням створеної автором національної ментальної парадигми (НМП) при підготовці і вихованні майбутньої військової еліти (студентів-курсантів вищих військових навчальних закладів).

Актуальною є проблема орієнтації освітянського (педагогічного) процесу на усі основні сфери *людської сутності*. Цей підхід стосується в сучасному розумінні освіти, насамперед особистості, яку навчають і виховують, і яка сама навчається і виховує себе.

Справжня освіта можлива лише за умови, коли той, хто навчається, стає тим, хто пізнає. Суб’єкт, що навчається, пізнає, зазвичай, завдяки сприянню й допомоги інших, але для нього цей процес – уже пізнання (розвиток інтуїції, абстрактне мислення, логічне мислення, пам’ять). Здійснюючи його, він виступає, як творець. А.Фурман у концепції модульно-розвивального навчання підкреслює “...учення – це не споживацьке засвоєння інформації, яке пропонується ззовні, а особливе духовне вироблення особистісних знань, норм і цінностей, що потребує інтелектуальної творчості, пристрасті й волі” [*18*].

Сам майбутній офіцер повинен ставитись до навчання як до творчості, і не тільки “для себе”, але й “у собі”, тобто створює се-

бе таким чином, щоб навчання, зміст його стали й творчою потребою – тоді творчість "виростатиме" із нього, як підкреслює О.Б. Попова, і буде такою самою природною потребою в процесі служби [*12*]. А саме цього чекає суспільство від офіцера і його "віддача" стимулюватиме його же на вищий щабель розвитку.

Другим підходом у перебудові освіти, реалізації семантики національної ментальної парадигми, враховуючи необхідність гуманізації, є задача *співвідношення* її з людською природою, сутністю особистості. Це смислова, ціннісна сфера педагогічного процесу (життєві принципи, домінантні цінності на основі загальнолюдських, ментальність). М.Хайдеггер визначає гуманізм як роздуми та турботу про те, як би людина була людиною, а не нелюдем, "негуманною", тобто відійшовши від своєї природної сутності. Проте, що ж складає людяність людини? Вона перебуває в її сутності [*15*].

Відношення людини до буття фундаментальне та й властиве тільки людині. Самовизначення людини здійснюється через усвідомлення себе частиною Спільноти, вирізняє себе в ній. З цього відношення людина бере основу для побудови свого відношення до людства, до особистого життя як людина, до інших людей. Отже, гуманізація військово-професійної освіти – це, перш за все, поворот до особистості офіцера, для якого вимоги професії відчувались би не як тяжка або безглузда жертва, а як "справа вища і свята", до його гідності, довіри до нього, прийняття його особистісних, ментальних цінностей, запитів, інтересів і проблем. Це створення сприятливих умов для розкриття і розвитку його управлінських та педагогічних здібностей, для його самовизначення. Це переборення сьогоднішньої аморфності, невизначеності, інерційності освіти, це врахування психофізіологічної самобутності різних вікових груп офіцерів, особливостей соціального та культурного контекстів життя, складності та неоднорідності внутрішнього світу суб'єктів навчання та виховання. Гуманізація освіти передбачає удосконалення, а не скорочення програм гуманітарних дисциплін підготовки військових, як-то "Історія України", "Філософія", "Політологія", "Психологія та педагогіка", "Військове навчання та виховання", "Військове право" тощо. Військовий фахівець повинен бути найвищою цінністю, найвищим авторитетом для інших людей, який міг би забезпечити розуміння об'єднувальних чинників (менталітет, архетип, "людське", несвідоме), що лежать в основі утворення соціально-психологічної спільноти – українське військо, розумінню людей нашої країни, які жили в різні періоди історії і в різних регіонах, їх цінності, їх духовну та матеріальну культуру, уміння виробляти історичне мислення, розумне відношення до такої славної і трагічної історії своєї держави, свого народу.

Такий творчий підхід до навчання і виховання особистості офіцера на основі глибокого вивчення і практичного використання знань семантики національної ментальної парадигми про гуманістичні цінності дозволить (надасть можливість) закрити ті "дірки" – прогалини, які існують в освіті, в цілому і конкретніше, при підготовці курсантів (студентів).

Третій інноваційний підхід до вирішення проблем у підготовці майбутніх офіцерів, викликаний змінами у суспільстві, носить глобалістичний характер. Освіту в кінці XX століття деякі вчені почали розглядати *як базу забезпечення існування людства.* Постіндустріальне суспільство, яке існує уже як реальність, прикметне тим, що основою технологій стає інформація або (якщо розглядати ширше) знання. Ще наприкінці 80-х років минулого століття Майкл Блюменталь дійшов до висновку: "Інформацію почали розглядати як ключ до сучасної економічної діяльності – базовий ресурс, що має сьогодні таке саме значення, яке в минулому мали капітал, земля й робоча сила" [*7*].

Йдеться мова про те, що буде наука, будуть здійснюватися наукові відкриття і вони будуть ставати засобами розв'язання прикладних питань, тобто технологіями, а для цього майбутні офіцери повинні мати відповідну освіту. Інформаційне суспільство, яке засадами свого виробництва, усіх технологій має наукове знання, може існувати завдяки освіті не окремих своїх членів, а всього свого загалу. Адже навіть побут сьогодення – функціонування складної техніки [*14*].

З іншого боку, як ми відмічали, освіченість має бути високою і в сфері гуманітарних і соціальних дисциплін. Вона потрібна майбутньому офіцерові, щоб пізнати "себе", світ, свій народ (для слугування йому), щоб уміло орієнтуватися в життєвих складнощах, протистояти негараздам.

Як вирішити цю дилему?

Якщо науково-технічна культура має озброїти військову еліту *фактами* та *розумінням* того, як зробити свій моральний, стратегічний вибір при вирішенні військових задач у сфері екології, економіки, технологій, то соціогуманітарна освіта повинна виступити як усвідомлення буття людини й суспільства, засіб реалізації цього буття відповідно до найвищих гуманістичних засад людини й суспільства.

В.Вернадський звертає увагу на найбільш суттєве в цій дилемі: "Питання про моральний бік науки самим життям поставлене на порядок денний" [*17*]. Усвідомити

це, зрозуміти цю ситуацію може тільки патріотично налаштована, високоінтелектуальна з акмеолого-педагогічною культурою майбутня військова еліта.

Четвертим інноваційним підходом, методичною рекомендацією перебудови системи освіти у підготовці курсантів (студентів), як майбутньої військової еліти, є те, що зростання ролі людського чинника у забезпеченні ефективності навчально-виховного процесу у ВВНЗ, змінює традиційну структуру діяльності офіцера-командира, помітно збільшуючи частку керівних функцій, управлінського спілкування і взагалі роботи з людьми [*11*].

Суттєві зміни у воєнній політиці України, які спричинили реформування її Збройних Сил, переорієнтація на принципи професійного комплектування, трансформація системи виховної роботи, погіршення якісного рівня призовного контингенту, зниження престижності військової служби тощо, як свідчать соціологічні дослідження останніх років, зокрема і наші опитування, говорять про зміщення акцентів у системі цінностей. Наприклад, гроші остаточно закріпились на пріоритетному місці, із цінності-засобу (1993-1994 рр.) перетворились у цінність-мету (1998-1999 рр.), а наведені дослідження В.М.Мартинюка (2002 р.) тільки підтверджують цю тенденцію (60 % вважають дуже важливим для здобуття авторитету є гроші, а 37 % – „скоріше важливим”) [*9*].

Така ситуація та інші загрозливі нормальному психологічному стану особистості негативні фактори передбачають функціонування нормативно-ціннісної системи знань – української національної ментальної парадигми, як основи стійкості фундаментальної (вищої) акмеолого-педагогічної культури [*9*]. Політична нестабільність та економічні негаразди неспроможні цілком зруйнувати ментально-ціннісні компоненти гуманістичної позиції, яка, як і раніше, домінує в українській масовій свідомості.

Саме від професіоналізму як цілісної системи знань, умінь, практичних навичок і особистісних якостей офіцера керівника, його організаційної культури (стиль керівництва), акмеолого-педагогічної культури – знання системи гуманних норм і ціннісних орієнтацій, традицій, психологічного клімату і, звичайно, інтегральної характеристики керівника як особистості, – залежить культура управління майбутнього офіцера, як механізм, джерело подолання тих негативів, які ми зараз бачимо в суспільстві, в армії, безпосередньо. Джерелами управлінської культури, окрім загальної, яка формувалась протягом його попереднього життя, також можна вважати ті гуманні глобальні підходи, які ми назвали вище. Вони орієнтуються на нові світові тенденції розвитку високих технологій та відповідне реформування української вищої школи, яка забов’язана з інноваційних позицій переглянути основи підготовки і формування особистісних якостей курсантів (студентів), фахівців на рівні вимог спеціаліста XXI століття. Юнг стверджував, що гуманність, як основа стилю керівництва (організаційної культури) повинна бути заснована не на розумі, а на почутті, переважно на вродженій симпатії або гуманності, на любові. „Любити один одного, – ось весь кодекс всієї звичайності. Не має потреби доводити цей принцип, почуття вкладає його кожному в серце безпомилково” [*1*].

Наукова обґрунтована концепція здійснення військової реформи в сучасній українській армії може бути здійснена передусім офіцерами з високою культурою управління, акцентуємо, „культурою управління”, а не „командування”, основаної на принципах державно-патріотичної ідеології, яка враховує інтереси, почуття та ціннісно-ментальні орієнтації різних груп курсантів (студентів).

П’ятим інноваційним підходом (рекомендацією) є врахування впливу феномену „глобалістика”, „глобалізація” на науково-освітній процес в світі і безпосередньо в Україні. Об’єктивно глобалізація є виявом тенденції до уніфікації екзистенційного простору та простору науки. Сліпо наслідуючи наукові моделі світу, наші військово-навчальні заклади перетворилися на хаотичне скупчення спеціальних дисциплін та піддисциплін, не маючи нічого, що було б з ними (цими моделями) споріднене. В результаті цього основою характеристики вищої освіти (і взагалі освіти) став хаотичний стан. Поняття полікультурності та соціальної коректності такою мірою змінили навчальні програми вищої школи, що у багатьох курсантів (студентів) нині немає навіть початкового уявлення про об’єктивне дослідження української історії, філології, культурології, інших гуманітарних дисциплін.

Оскільки найпотужнішим є науковий простір США, то, відповідно, глобалізація – це процес розширення екзистенційного (життєвого) простору однієї країни і звуження інших. Проте цей процес не є автоматичним (хоча й об’єктивним), він зумовлюється й скеровується соціально-політичними процесами в країні. Отже, розв’язувати питання про відношення екзистенційного, наукового просторів та проблем глобалізації аж ніяк не можна поза контактом культури взагалі і контекстом політичних процесів в своїй країні зокрема. Але урівноважити екзистенційний та науковий простір в контексті глобалізації можна і потрібно на шляху розвитку освіти, для цього потрібна політична воля керівництва країни.

Шостим інноваційним підходом, на нашу думку, є висока духовна культура суб'єкт-об'єктів навчально-педагогічного процесу.

Дійсно, висока духовність, яка є похідною семантики національної ментальної парадигми, – необхідна умова ефективності військової праці, навчання і удосконалення особистісних якостей майбутнього офіцера. „Проявляючись як результат розвитку буття, – пише наш український філософ С.В. Пролєєв, – дух стає елементом подальшої еволюції світу" [*13*]. Тому важливим компонентом цього процесу є виховання курсантів (студентів) на „культурній пам'яті людства". Без культури суспільство не могло б розвиватися, як не могла б існувати людина без пам'яті. „Життя етнічного духу, – пише О. Шокало, – таке величне й безвічне, як все єдине життя, коли народ оживе за його довічним законом. Ніщо у світі не виникає ні звідки й не щезає безслідно. Так і наша культура, як процес духовноприродної самореалізації Українського світу, процес реального життя українців, вбирає в себе духовно-господарський досвід багатьох колін і поколінь сущого в нашому краї люду" [*20*]. Опановуючи вже набуті духовні цінності семантики НМП і створюючи нові, ми тим самим допомагаємо суб'єкт-об'єктам цього процесу удосконалювати себе.

Як справедливо вважають деякі вчені однією з головних функцій педагогічного процесу – є виховна, людиноформуюча функція. Рівень акмеолого-педагогічної культури, стає одним із факторів ментальної вихованості людини.

Ентоні Сміт застерігає щодо можливості виникнення проблеми глобалізації культури. Так, у своїй праці „Національна ідентичність" він наголошує: „... мабуть, найбільш всеохоплюючим чинником є швидке зростання масштабів і можливостей телекомунікаційних систем і значне розширення комп'ютерізованих інформаційних мереж. Розміри і складність цих систем такі великі, що створеним інформаційним мережам годі вміститись навіть у найбільшому з національних утворень; водночас вони стають матеріальною основою злиття національних культур у регіональні і, навіть, у формування глобальної культури" [*10*]. На відміну від попередніх культурних імперіалізмів, що мали етнічне коріння, час і місце свого походження, нова глобальна культура універсальна і позачасова. За своєю суттю ця культура штучна" [*10*]. Провідниками впливу духовної сфери на матеріальну складову цивілізації виступають сили інтелекту.

З цього приводу М. Бердяєв зазначав: „Культура знедушується і переходить у цивілізацію. Дух занепадає. У цивілізації вичерпується духовна енергія, згасає дух – джерело культури" [*2*].

В українській культурі цю проблему вперше теоретично окреслив філософ-педагог П. Юркевич. „З розвитком цивілізації, – писав він, – народ немає часу прислухатися до своїх почуттів, віддаватися спогляданням, без яких неможлива творчість. Фантазія заміняється пам'яттю, збагаченою набутими знаннями. Мова, як витвір народного генія з її красою і тяжінням до величної непостійності, не відповідає швидкому темпові цивілізації. Останній потрібна абстрактна мова форм, умовних знаків, які нібито забули про свій внутрішній зміст. Це означає, що грецький ідеал життя, який вимагає доброго і прекрасного, змінюється римським – добрим і прагматичним" [*22*].

Саме вміння офіцерів-педагогів орієнтуватися в глобалізаційних процесах освіти і бачення в нових підходах її реалізації, в яких курсант (студент) як особистість – цілісна у своїй природній і національній суті, в своїй „людськості" – є ключ до людських трансформацій і трансценденцій [*1; 20*], до успішного вирішення навчально-виховних завдань, виховання майбутнього офіцера з вищою акмеолого-педагогічною культурою.

Сьомим підходом реалізації семантики національної-ментальної парадигми щодо удосконалення підготовки військової еліти з патріотично розвинутим творчим мисленням, з високою акмеолого-педагогічною культурою є розуміння суб'єктами педагогічного процесу (викладач – курсант (студент)), що спонукально-інтегративна функція НМП є інноваційним підходом, підказкою, як підняти рівень розвитку професійної самосвідомості. Першим кроком в цьому процесі є допомога педагога курсанту (студенту) у вивільнені його творчого потенціалу з метою знаходження свого визнання. „Відчути Силу Особистості можливо тільки одним шляхом: розкривши і усвідомивши сутність своєї натури – свій творчий потенціал" [*5*]. Компонентами цього потенціалу є:

- ідеалізм – унікальність особистого предназначення, неповторність своєї особистості та долі;
- соціальна інтегративність – гармонічне влиття в соціум;
- самоконтроль – упевненість у собі, у своїх можливостях та ідеях;
- терпіння у переборенні з обов'язковим акцентом на позитивний результат.

Професійна діяльність педагога, викладача кафедри, як суб'єкта педагогічної навчально-виховної діяльності, передбачає високий ступінь відповідальності не тільки в справі передачі професійних знань, знань семантики НМП, досвіду. Актуальна і необхідна є професійна і особиста відповідальність педагога і у впровадженні спонукально-інтегративного фактора. Навчати тому,

як вчитись, як здобувати знання, уміння, навички, що формує Особистість курсанта (студента), як розуміти себе, яким чином мотивувати навчання і майбутню професійну діяльність військового як вихователя, яким чином формувати морально-духовну позицію, – одним словом в розвитку професійної самовідповідальності курсанта (студента), його самоусвідомленні себе тільки високорозвиненою, високопатріотичною, з високою акмеолого-педагогічною культурою Особистістю, представника майбутньої військової еліти України.

Восьмий підхід – усвідомлення підготовки курсантів (студентів), формування високопрофесійних якостей із використанням семантики національної ментальної парадигми.

В українській мові, як і у кожній самостійній мові, закладені світоглядні концепції її народу в корінних словах і поняттях, в первісному їх символічному зв'язку. Говорити про мову протоукраїнських племен можна лише гіпотетично. Але безперечно лише, що українська мова є однією із найдавніших індоєвропейських мов. Давність української мови доводили ряд вітчизняних та зарубіжних учених: Павел Шафарик, Михайло Красуський, Олексій Шахматов, Агатангел Кримський та інші. А український мовознавець Олександр Потебня стверджував, що веснянка „А ми просо сіяли" існувала в Україні вже в І тис.до н.е.

Ось чому наші думки, мова, мовна сила, мовний менталітет як змістовно-смислова складова національної ментальної парадигми є активним, творчим, світоглядним підходом удосконалення підготовки курсантів (студентів), формування у них акмеолого-педагогічної культури виховання, високоінтелектуальної, високопатріотичної особистості. Мова підкреслює, вирізняє ідентичність нашу з протоукраїнцями. Глибоко проникли у ментальність українців основоположне українське слово „коло" і похідні від нього свята Коляди, Колодія, у фольклорі і піснях, що присвячені Калині і Колосу. Червона калина і мак, верба – найпоширеніші образи рослинної символіки в українській ментальності. За даними Р.О.Климкевича, образ калини зустрічається в понад 500 українських пісень, де вона символізує дух народу, його молодість, животворні сили, пристрасть і кохання. Народна любов до створеного ним символу калини втілилась у внесенні її образу до герба України 1918-1920 років [*19*].

Духовні, підсвідомо-містичні поняття „слово", „мова" проросли і розгалузились в українській ментальності і духовності. Тому найвиразніша риса ментальності кожного народу полягає у вироблені цілого кодексу прийнятого спілкування людей мовними засобами, які, по-перше, вкорінюються у підсвідомий автоматизм поведінки людей, а по-друге, потребують законів про їх захист, про їх розвиток. В незалежній Україні українці очікують поки що не стільки захисту своєї мови, скільки бажання кожного громадянина держави оволодіти цим прадавнім багатством і припинити війну проти неї.

Дев'ятим важливим *інноваційним підходом* реалізації семантики національної ментальної парадигми щодо підготовки високодуховних, високо-професійних, патріотично-налаштованих майбутніх військових офіцерів є використання її ментальних мілітарних компонентів. Принципи побудови сучасного українського війська, формування його боєздатності залежить від впровадження в армії ідеологічної бази для виховання „бойового духу". Сімон Петлюра ставив цю залежність в іншій площині, вважаючи „бойовий дух війська" похідним від „бойового духу" нації [*16*]. І це цілком природно. „Бойовий дух" нації у такого, в принципі, миролюбного й не агресивного народу, як український, виховати дуже складно. За своєю долею наш народ отримав прекрасні кліматичні умови й найплодючишу землю, в усі історичні часи хотів лише одного – спокійно трудитися на своїй землі, жити в достатку за рахунок власної праці, ростити дітей і залишати їм у спадок мир і спокій, примножене власною працею багатство, міцну мирну державу зі справедливими законами.

Внаслідок психологічних закономірностей виховати у миролюбного і працьовитого народу, навіть у однієї людини, зайнятої своєю працею, „бойовий дух" дуже складно. Моноліт миролюбності, відсутність агресивності, поблажлива терпимість до каверз сусідів, намагання до творення, а не руйнування, всмоктаний з молоком матері потяг до праці – ці ментальні риси, гуманізм не міг не проявитись у генах українського соціуму сьогодення, в тому числі вони є і у курсантів (студентів).

Ось чому, гуманізація, як становий хребет всієї системи пізнання і дії, є умовою повернення суспільствознавства до людини, до загальнолюдських цінностей, стимулює перехід від ілюзійних ментальних уявлень праукраїнців Мізина, Трипілля до реальності людського буття (XIV ст. до н.е. і І ст. до н.е.) [*4*]. Саме реальне буття наших праукраїнців (кіммерійців, скіфів) повертає нас до гордих, мужніх предків з високими військовими і моральними якостями, „найхоробріші люди" (Геродот). Літописець пише „... князі Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, митрополит Іларіон, Володимир Мономах жили полянською „філософією серця", були гордими, чесними і відкритими,

навіть коли йшли війною, то попереджали противника: „Іду на ви!”. Виразниками справжньої суті української ментальності були воїни, що за честь і гідність людей не схиляли голови ні на турецьких галерах, ні на польських полях, ні в австро-угорських казематах, ні в російських тюрмах, сибірах, соловецьких ямах” [7].

В умовах гуманізації і демократизації Збройних Сил України від уміння-розуміння педагогами сутності мілітарних і морально-духовних чинників семантики національної ментальної парадигми залежить формування „бойового духу” сьогоднішньої і майбутньої військової еліти – курсантів (студентів) вищих військових закладів, виховання у них почуттів гідності за свій родовід, минуле своєї Батьківщини, бажання бути достойним своїх предків і готовності до захисту своєї землі.

Таким чином, від налаштованості, організованості, рішучості у сприйнятті ролі ментальності, як педагогічної категорії, керівниками вищих органів влади, Збройних Сил України, всіх рівнів освітянської галузі, залежить використання семантики української національної ментальної парадигми як інноваційного підходу у формуванні духовності, українськості – ядра національної ідеї – без якої український корабель ще довго буде барахтатися у безмежжі океанських світоглядних бур.

Отже, сформульовані рекомендації, підходи з використанням семантики національної ментальної парадигми у ментальному вихованні курсантів (студентів) дають можливість широкому колу науковців, офіцерам-вихователям, викладачам вищих військово-навчальних закладів продовжити напрацювання щодо подальшого удосконалення теоретичних і методологічних основ підготовки майбутніх військових кадрів з високою акмеолого-педагогічною культурою. Призначення ментальної активності – це реалізація здатності вивчення (навчання) та надання форми, що є важливим моментом самоусвідомлення й самовиховання особистості.

Матеріали дослідження можуть бути використані при написанні навчальних і навчально-методичних посібників, комплексів, при читанні спецкурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Беланова Р.А.* Гуманізація та гуманітаризація освіта в класичних університетах (Україна – США). – К.: Основи, 2001. – С 29-30.
2. *Бердяєв Н.* Смысл категории. – М.: Наука, 1990. – С. 169-172.
3. *Визгин В.* Ментальность // Современная западная философия: Словарь. – М.: Логос, 1991. – С. 176.
4. *Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М.* Культура. Ідеологія. Особистість. Методологічно-світоглядний аналіз. – К.: Інго, 2002. – 580 с.
5. *Гуманистическая и трансперсональная педагогика*: Хрестоматия. – М.: АСТ, 2000. – 592 с.
6. *Дзобань О.П.* Соціалізація військовослужбовця в умовах трасформації українського суспільства (соціально-філософський аналіз): Дис. … канд. філос. наук. – Х., 2000. – 220 с.
7. *Кононенко П.* „Свою Україну любіть”. – К.: „Твім інтер”, 1996. – С. 217.
8. *Лисий І.* Менталітет і духовна культура українців // Філософська і соціальна думка. – 1995. – №5-6. – С.38.
9. *Мартинюк В.М.* Проблема ціннісних орієнтацій військовослужбовців: актуалізація в умовах зміни парадигми світосприймання // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2002. – Вип. 27. – С. 221.
10. *Національна ідентичність* / Пер. з англійської. П.Таращук. – К.: Основи, 1994. – С. 161-164.
11. *Пономарьов О.С.* Управління культури в структурі професійної діяльності інженера керівника // Вісник Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут”: Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2001. – № 3. – С. 120.
12. *Попова О.Б.* Наріжні буттєві цінності і система освіти // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2002. – Вип. 27. – С.115.
13. *Пролеев С.В.* Духовность и бытие человека. – К.: Лігос, 1992. – С.19.
14. *Рижко Л.* Зміни в освіті як індикатор трансформації наукового простору // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2000. – Вип. 14. – С. 47.
15. *Терещенко А., Терещенко И.* К вопросу о сущности человека как основании гуманитаризации и гуманизации образования // Формування загальнолюдських ціннісних орієнтацій, соціального і гуманістичного мислення у студентів. – К.: Лігос, 1992. – С. 26.
16. *Улянич В.* Українські регулярні армії та іррегулярні війська // Народна Армія. – 8 жовтня 1994. – С. 2.

17. *Філософія:* Навч. посіб. – К.: Генеза, 2001. – С. 244.
18. *Фурман А.* Модульно-розвиваюче навчання: принципи, умови, забезпечення. – К.: Вища школа, 1997. – С. 82.
19. *Чайченко О.О.* Укри – арії. Дослідження родоводу українців. – К.: Варта, 2003. – С. 80-83.
20. *Шокало С.В.* Життя українського духу // Український світ. – Львів, 1994. – С. 4.
21. *Щербаков В*. Контекстова орієнтація як онтопсихологічний засіб розвитку ментальності особистості // Вісник Київського міжнародного університету: Педагогічні науки, психологічні науки. – 2002. – Вип. 1. – С. 176-177.
22. *Юркевич П.Д.* Чтения о воспитании. – М.: Высшая школа , 1965. – С. 235.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2006 р.